Przemoc rówieśnicza w sieci staje się w ostatnim czasie poważną kwestią społeczną. W zależności od przyjętej definicji zjawisko to dotyka od kilkunastu do kilkudziesięciu procent dzieci w Polsce, a rozwój możliwości, jakie dają media elektroniczne oraz ich coraz większa dostępność powodują, że skala problemu rośnie. Specyficzną cechą cyberprzemocy jest fakt, że pozornie błahe sytuacje potrafią bardzo obciążać psychicznie jej ofiarę, która pozostawiona bez pomocy nie jest w stanie sobie z nimi poradzić. Dlatego ważne jest podejmowanie działań profilaktycznych, a w przypadku zdiagnozowania agresji rówieśniczej w sieci, skutecznych interwencji zarówno przez rodziców, jak i środowisko szkolne.

Artykuł przybliża specyfikę cyberprzemocy oraz prezentuje ofertę edukacyjną i pomocową, z której skorzystać mogą rodzice i nauczyciele. Omawia również najważniejsze kroki interwencji w przypadkach przemocy rówieśniczej wśród dzieci – od wsparcia dla ofiary, przez zabezpieczenie dowodów, po wyciągniecie konsekwencji wobec sprawcy.

Jeszcze kilka lat temu dyskusja na temat zagrożeń, jakie spotkać mogą dzieci w Internecie, sprowadzała się do problemu uwodzenia i kontaktów z niebezpiecznymi treściami. Wraz z rozwojem sieci WEB 2.0, pozwalającej internautom w dużo większym niż wcześniej stopniu na współtworzenie zasobów Internetu i coraz większymi możliwościami, jakie dają telefony komórkowe, paleta zagrożeń istotnie się rozszerzyła. Ostatnio jednym z niebezpieczniejszych zjawisk stała się przemoc rówieśnicza w sieci, czyli sytuacje w których młodzi ludzie wykorzystują sieć przeciwko sobie. Działania takie często obliczone są na żart i pozornie nie stwarzają większego zagrożenia, jednak przemoc online potrafi być bardzo dotkliwa. Kilka tragicznych, nagłośnionych w mediach sytuacji, w których ofiary agresji w sieci targnęły się na swoje życie uświadomiło opinii społecznej, że mamy do czynienia z zagadnieniem bardzo poważnym. Badania prowadzone wśród dzieci i młodzieży pokazały dodatkowo, że jest to problem występujący na dużą skalę.

W języku angielskim zjawisko przemocy w sieci określa się terminem cyberbullying, w Polsce powszechnie używa się terminu „cyberprzemoc” i definiuje jako przemoc z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Część definicji ogranicza stosowanie terminu wyłącznie do przemocy rówieśniczej, inne nie stawiają ograniczeń wiekowych, jednak najczęściej odnosi się on do przemocy wśród dzieci i młodzieży. Podstawowe przejawy tego zjawiska to nękanie, straszenie, szantażowanie, publikowanie lub rozsyłanie ośmieszających, kompromitujących informacji, zdjęć, filmów oraz podszywanie się w sieci pod kogoś wbrew jego woli. Do cyberprzemocy wykorzystywane są serwisy komunikacyjne, jak czat, komunikatory, czy poczta elektroniczna, oraz strony internetowe, blogi, serwisy społecznościowe, grupy dyskusyjne, serwisy SMS, MMS itp.

Typowe cechy cyberprzemocy powodują, że mimo braku fizycznego kontaktu sprawcy z ofiarą, może być ona bardziej dotkliwa niż „tradycyjna” przemoc rówieśnicza. Media elektroniczne dają na przykład możliwość działania anonimowego. W takich sytuacjach dużo trudniej o obronę i powstrzymanie procesu krzywdzenia. Specyfika mediów elektronicznych powoduje też, że nawet jednorazowy akt przemocy może mieć długotrwałe konsekwencje, np. kompromitujące materiały opublikowane w sieci są w niej cały czas dostępne, pomimo że sprawca zaniechał dalszych działań. Jeżeli do tego krzywdzące materiały uznane zostaną przez internautów za atrakcyjne, to szybkość ich rozpowszechniania jest bardzo duża, a ich całkowite usunięcie z sieci staje się praktycznie niemożliwe. Kolejną uciążliwością dla ofiar cyberprzemocy jest stałe narażenie na atak, niezależnie od miejsca czy pory dnia. Cyberprzemocy sprzyja też stosunkowo niski poziom kontroli społecznej –

rodzice i nauczyciele mają często ograniczony wgląd w to, czym zajmują się ich dzieci w Internecie, szczególnie jeżeli sami nie korzystają z mediów elektronicznych.

Zrealizowane w 2007 roku przez Fundację Dzieci Niczyje pionierskie badania specyfiki doświadczania przez młodych ludzi przemocy w sieci wykazały dużą skalę problemu . Okazało się, że:

• Co drugi młody internauta (52%) miał do czynienia z przemocą werbalną w sieci - 47% dzieci doświadczyło wulgarnego wyzywania; 21%, poniżania, ośmieszania

• 29% młodych internautów zgłasza, że ktoś w sieci podawał się za nich wbrew ich woli.

• Ponad połowa (57%) osób w wieku od 12 do17 lat była przynajmniej raz fotografowana lub filmowana wbrew woli.

• 14% dzieci zgłasza przypadki rozpowszechniania za pośrednictwem Internetu lub GSM kompromitujących je materiałów. Sytuacje takie powodują najwyższy poziom negatywnych emocji, jak irytacja, lęk i zawstydzenie.

W powyższych badaniach przyjęto szerokie kryterium doznania krzywdy w sieci. Pogłębione badania prowadzone ostatnio wśród gimnazjalistów, w których przyjęto dużo bardziej ograniczoną definicję przemocy rówieśniczej, określoną w badaniu mianem mobbingu elektronicznego (przemoc trwająca dłuższy czas, intencjonalna, związana z przewagą sprawcy nad ofiarą), pokazały, że ofiarami takich sytuacji jest 13% dzieci w wieku gimnazjalnym, a sprawcami nieco ponad 25%. Badanie wykazało również, że przemoc rówieśnicza w sieci częstokroć występuje równolegle z tradycyjnymi formami przemocy.

W przeciwdziałaniu cyberprzemocy niezwykle ważna jest rola rodziców i szkoły. Zarówno opiekunowie, jak i nauczyciele powinni podejmować temat przemocy w sieci w rozmowach z dziećmi. Ważne, żeby zwracali przy tym ich uwagę na opisaną wyżej specyfikę zjawiska, podkreślając możliwe dotkliwe konsekwencje dla ofiar takich sytuacji. Istotne jest również pokazanie dzieciom konsekwencji takich zdarzeń dla ich sprawców. Niektóre formy cyberprzemocy, jak publikowanie materiałów o charakterze erotycznym czy pornograficznym albo pewne formy gróźb są bowiem przestępstwami regulowanymi w kodeksie karnym i grożą za nie poważne konsekwencje prawne, z pozbawieniem wolności włącznie. Inne działania, jak nieuprawnione wykorzystanie wizerunku, włamania na prywatne konta lub zniesławienie dają z kolei ofierze możliwość dochodzenia swoich praw na drodze cywilnoprawnej, a sprawcom grożą dużymi nieprzyjemnościami.

W rozmowach na temat cyberprzemocy ważne jest również zwrócenie uwagi na rolę świadków takich zdarzeń – z jednej strony należy uwrażliwiać dzieci na powinność pomagania kolegom, którzy doświadczają w sieci nieprzyjemności, z drugiej uświadomić im, że nawet przesłanie dalej kompromitujących kogoś materiałów czyni z nich sprawców przemocy. Należy również akcentować, że w każdym przypadku doznania krzywdy

Jak reagować na cyberprzemoc?

W razie stwierdzenia cyberprzemocy niezmiernie ważna jest szybka i przemyślana reakcja ze strony osób dorosłych. Rodzice, zarówno ofiary jaki i sprawcy zdarzenia oraz pracownicy szkoły powinni wiedzieć, jak się w takiej sytuacji zachować. W większości przypadków wskazana jest też współpraca

rodziców ze szkołą, a w niektórych przypadkach również z policją i psychologiem.

Szkoły, obok działań profilaktycznych, powinny opracować i wdrożyć procedurę reagowania na przypadki cyberprzemocy dotyczące jej uczniów. Dla bezpieczeństwa swoich dzieci rodzice powinni sprawdzać, czy ich szkoła takie procedury przygotowała i je stosuje.

W procesie reagowania na cyberprzemoc ważne są:
- udzielenie natychmiastowego wsparcia ofierze
- ustalenie okoliczności zajścia i zabezpieczenie dowodów przemocy
- oddziaływanie na sprawców w celu zatrzymania przemocy
- próba usunięcia z sieci śladów cyberprzemocy
- wyciągnięcie konsekwencji wobec sprawców
- monitorowanie sytuacji.

Podczas rozmowy z dzieckiem, które doświadczyło cybrprzemocy, trzeba zapewnić je, że podjęte zostaną wszelkie kroki, aby zapobiec eskalacji przemocy i rozwiązać problem. Należy przy tym pamiętać, że sytuacje tego typu są dla dzieci niezmiernie trudnym, traumatycznym przeżyciem, związanym z wysokim poziomem negatywnych emocji, jak strach, smutek, czy wstyd. Istotne jest przerwanie kontaktu ofiary ze sprawcą. W miarę potrzeby należy zadbać o to, by pokrzywdzone dziecko zwiększyło poziom ochrony swojej prywatności poprzez zmianę danych kontaktowych w sieci lub zastosowanie innych dostępnych mechanizmów bezpieczeństwa, jak np. odpowiednia konfiguracja profilu społecznościowego.
Kolejnym krokiem powinno być szybkie zabezpieczenie dowodów przemocy. Może to pomóc w ustaleniu tożsamości sprawców i zapobiec kontynuacji przemocy. W przypadku popełnienia przestępstwa zabezpieczone dowody mogą być wykorzystane przez organy ścigania i instytucje wymiaru sprawiedliwości.

Dalsze wyjaśnianie okoliczności zajścia wymaga współpracy z pokrzywdzonym oraz świadkami przemocy w sieci. Tym ostatnim również należy zapewnić wsparcie psychologiczne i anonimowość. Ujawnienie współpracy może ich bowiem narazić na dezaprobatę i przemoc ze strony rówieśników, szczególnie tych, którzy uwikłani są w konkretny przypadek cyberprzemocy. Wyjaśnienie okoliczności sprawy wymagać może również współpracy z dostawcami usług internetowych lub nawet z policją. Pomocna w takich sytuacjach może się okazać wcześniejsza konsultacja z pracownikami Helpline.org.pl (800 100 100). Jeżeli sprawca lub sprawcy przemocy są znani, to należy jak najszybciej także z nimi przeprowadzić rozmowę zmierzającą do ujawnienia przebiegu wydarzeń, co może pomóc np. w usunięciu krzywdzących śladów przemocy z sieci i zapobiec ich dalszemu rozpowszechnianiu. Należy przy tym pamiętać, że sprawcy cyberprzemocy nie zawsze działają z premedytacją, również są dziećmi i wymagają szczególnego traktowania.

Wyciąganie konsekwencji wobec sprawców krzywdzenia powinno być adekwatne do okoliczności zaistniałej sytuacji. Znaczącymi elementami będzie tu motywacja sprawcy, świadomość i zakres wyrządzanej krzywdy lub skrucha. Czasami sprawne poprowadzenie sprawy przez szkołę i współpracujących z nią rodziców może doprowadzić do pojednania między stronami. Wtedy wystarczające mogą okazać się upomnienie albo symboliczne(?) konsekwencje w szkole i w domu dziecka. W innych sytuacjach, kiedy przemoc w sieci jest kontynuowana, a zarówno sprawca, jak i

jego rodzice unikają współpracy, konieczne może okazać się powiadomienie sądu rodzinnego. O podjęciu takich kroków rodzicie i szkoła powinni decydować wspólnie.
Przemoc w sieci występuje często na wielu płaszczyznach, czasami dotyczy kilku sprawców, częstokroć wiąże się z tradycyjną przemocą rówieśniczą i bywa długotrwałym procesem, którego tylko niektóre przejawy odnotowywane są przez osoby dorosłe. Dlatego też, nawet jeżeli szkoła i rodzice z powodzeniem zareagowali na przemoc w sieci, to powinni dalej monitorować sytuację – m.in. rozmawiać z dzieckiem, upewniając się, że przemoc nie jest kontynuowana, i sprawdzać zasoby Internetu pod kątem treści, które były przedmiotem przemoc

Autor artykułu: ***Łukasz Wojtasik***

Absolwent Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW. Od 1997 r. w Fundacji Dzieci Niczyje zaangażowany w liczne projekty związane z problematyką krzywdzenia dzieci. Autor pierwszej ogólnopolskiej kampanii poświęconej tematyce bezpieczeństwa dzieci w Internecie „Dziecko w Sieci" (Nigdy nie wiadomo, kto jest po drugiej stronie, 2004)

Źródło artykułu: www.icotamwszkole.pl/publikacje/cyberprzemoc/